

Buxoro shahridagi hovuzlar zooplanktonini o'rganilishiga oid ba'zi bir ma'lumotlar

**Buxoro Davlat universiteti "Ixtiologiya va gidrobiologiya" mutaxassisligi
2-bosqich magistranti Sharopova Shaxnoza**

Buxoro shahri markazida uchta unchalik katta unchalik katta bo'lmagan hovuzlar mavjud. Bular Labi hovuz, Bolo hovuz va Somoniylar bog'i hovuzi. Hovuzlarning tuzilishi, shakli o'zaro o'xshash. Atrofi ohaktosh bilan tiklangan. Maksimal chuqurligi 4-5 metr, atrofi ko'p qirrali, suv hajmi 600-800 m³. Maksimal chuqurlik yoz oylarida (5-6 m) kuzatilsa, minimal chuqurlik olish faslida (1,5-2,0 m) kuzatiladi. Suv manbai Shoxrud hisoblanadi. Bu hovuzlar ming yillik tarixga ega. O'z vaqtida ichimlik suv man'basini bo'lib xizmat qilgan bo'lsa hozirgi vaqtda insonlarning dam olish maskani bo'lib hisoblanadi.

Bu uchala hovuzning zooplanktonini o'rganish XIX asrning 70-80 yillarga to'g'ri keladi.

1924-1925 yillarida rishta –*Dracunculus medinensis* va anafelogen (bezug) kabi kasalliklar man'basini aniqlash uchun gidrobiologik tadqiqotlar tashkil qilingan. Shu munosabat bilan ham Buxoro shahridagi barcha hovuzlarning gidrobiologiyasi o'rganilmagan.

Bu hovuzlarning zooplanktoni to'g'risidagi ma'lumotlar I.A. Kiselyov (1926, 1930, 1931), P.D. Rezvoy (1936), I.I. Sokolov (1931, 1933), A.V. Ulitcheva (1937), D.S. Niyozov, A.X. Saidov (1984) tomonlaridan keltirilgan.

Hozirgi ishda 2014-2015 yillarda yig'ilgan 27 zooplankton namunalarini kameral ishlanmari natijasi keltirilgan.

Zooplankton namunalari Djedi to'ri yordamida terildi. (gaz №46). Har bir hovuzdan 2 tadan sifat namunalari (jami 12 ta) va miqdor namunalari 3 tadan (jami 15 ta) yig'ildi.

Namunalar 4 % formalin bilan o'z o'rnida fiksatsiya qilindi.

Ikki yillik tadqiqot natijasida jami bo'lib 24 zooplankton turlari aniqlandi: Rotatoria-12, Cladocera -8 va Copepoda-4. (jadval 1).

Buxoro shahri hovuzlari zooplanktonining turlar tarkibi. (2014-2015)

Zooplankton turlari	Labi hovuz	Bolo hovuz	Somoniylar bog'i hovuzi

Rotatoria			
1.Brachionus quadridentatus Hermann	+	+	+
2.B.calyciflorus Poll	+	-	+
3.B.nilsoni Ahlstrom	+	+	+
4.Keratella quadrata O.F.M	+	+	+
5.K.Tropica	+	+	+
6.Notholca acuminata Ehrenberg	+	+	+
7.Filinia longiseta Ehrenberg	+	-	+
8.Asplanchna priodonta Gosse	+	-	+
9.Euchlanis dilatata Ehrenberg	+	-	-
10.Lecane nana Myrriai	+	-	+
11.Lesane sp	+	+	+
12.Hexarthra sp.	+	+	+
Clodosera			
1.Diapnansoma brachyurum (Liersin)	+	-	-
2.Daphnia longispina O.F.M	+	+	+
3.D.pulex(De Geer)	+	-	-
4.Simocephalus vetatus (O.F.Muller)	+		+
5.Moina meberi (O.F.M)	+		
6.Chydorus sphaericus (O.F.M)	+	+	+
7.Alona affinis Leudig.	+		
8.Bosmina longirostris	+	-	-
Copepoda			
1.Eucyclops serrulatus (Jurine)	+	-	+
2.Cyclops Vicinus Iljanin	+	+	+
3.Acantodiaptomus salinus	+	-	+
4.Harpacticoida sp.	+	+	+
Jami:	24	10	17

Zooplankton miqdori (ekz /m³) va biomassasi (g /m³) mavsumiy xarakterga ega.(jadval.2). Bahorda suv harorati ko'tarilishi bilan zooplankton miqdori va biomassasi ortib boradi.Qishga nisbatan 2,5 baravar oshgan,biomassa esa 2 baravarga oshgan.Eng yuqori ko'rsatgich iyul oyiga to'g'ri kelmoqda.Bu oyda dekabrga nisbatan 3,5 baravar ko'paygan.Zooplankton miqdor va biomassasini hosil qiluvchi dominant turlar quyidagilar bo'lib hisoblanadi.Brachionus quadridentatus, karebella quadrata,Asplanchna Priodonta, Daphnia longispina, koina reseberi, Bosmina longirostris bo'lib hisoblanadi.

Buxoro shahar hovuzlari zooplanktonining miqdor (ekz /m³) va biomassasi (g /m³) ning dinamikasi (2014).

Zooplankt	Labi hovuz
-----------	------------

on	May		Iyul		Sentabr		Dekabr	
	Miqdor	biomassa	Miqdor	Biomassa	Miqdor	Biomassa	miqdor	biomassa
Rotatoria	13400	0,07	19380	0,1	10150	0,05	5800	0,05
Cladocera	8739	0,5	18100	1,9	14760	1,1	3840	0,3
Copepoda	16160	1,6	15500	2,5	13900	1,7	5670	0,8
Jami	38299	2,2	52980	4,5	38810	2,8	15310	1,1

Acantodiaptomus salinus, *Cyclops vicinus*.

Labi hovuz zooplanktonining miqdor va biomassa ko'rsatgichini "Buxorobaliq" AO jamiyatiga qarashli "Zarafshon" hovuz baliqchilik xo'jaligidagi yaylov hovuzlari zooplanktonning miqdor va biomassasi bilan solishtirganda 10-15 morotaba ko'p. Buning sababi Labi hovuzda baliq boqilmaydi. Labi hovuzda tabiiy ravishda kirib qolgan baliqlar bor; bular: Kumush tovonbaliq-*Carassius auratus gibelio* (Bloch), Zog'ora baliq- *Cyprinus Carpio Linnaeus*, Qirraqorin-*Hemiculter leucisculus* (psasilenssky). Bu baliqlar zooplankton biomassasini 10-15% ni iste'mol qilsa kerak.

Xulosa.

1. Buxoro shahar hovuzlaridagi zooplankton turlari aniqlandi.
2. Zooplankton miqdori va biomassasi aniqlanadi va uning mahsuldorligi tabiiy ko'llar, baliq boqiladigan hovuzlarga nisbatan yuqori ekanligi aniqlandi.
3. Bu hovuzlar hovuz baliqchilik xo'jaligi uchun ayniqsa baliq chavoqlarini zooplankton bilan boqishda genafond sifatida foydalansa bo'ladi. Bu hovuzlardan zooplankton namunalari olinib maxsus lotok, basseyn, xandaklarda ko'paytirilib baliq chavoqlarini boqsa bo'ladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Kiselyov A.K "Voprosi ob algologicheskoy naselenii xauzov Staroy Buxari". Russk. T. trop. Med №3. 1926.
2. Kiselyov I.A Plankton xauzi "Nav" g. Staroy Buxari, ego sostav i periodichnost v svyazi s fiziko-ximicheskimi usloviyami vodnoy sredi. Izd-vo Uzb. tron. med. Tashkent. 1930.
3. Kiselyov I.A. Opit gidrobiologicheskoy xarakteristiki tipovix vodoyomov Sredney Azii. TR. SAMGU, Ser XII a, Geograf. vip. 9. Tashkent 1931.
4. Rezvoy I.D Presnovodniye gubki. Fauna. nov. Ser №3. Moskva. 1936.

5.Sokolov I.I K poznaniyu fauni vodoyomov Staroy Buxari I eyo okrestnostey,TR SAGU, ser XII geograf.Vip.9.Toshkent 1931.

6.Niyozov D.S, Saidov A.I Zoologiya kursida mahalliy hovuzlarning hayotini o'rganish.Toshkent 1984.

7.Ulitchova A.V Sezonniye izmeniniya fauni Rotatoria v xauzax g.Staroy Buxari.Tr.SAGU,T.XXV, Ser VIII a.Tashkent.1937.